

Miren Agur Meaberen poesia: ezaugarriak eta gaiak

La poesía de Miren Agur Meabe: características y temas

La poésie de Miren Agur Meabe : caractéristiques et thèmes

Miren Agur Meabe's poetry: characteristics and themes

BELOKI LÓPEZ, Ane
Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU)
Letren Fakultatea
University of the Basque Country (UPV / EHU)
Letters Faculty
anebelokilopez@gmail.com

Noiz jaso: 2021-12-01
Noiz onartua: 2022-04-04

Euskal literatura garaikidean Miren Agur Meaberen ekarpen lirikoaz dihardu artikulu honek. Izan ere, ez du merezi bezalako arretarik jaso, bere adin eta mailako gizona idazleekin alderaturik. Lan honetan, emakume poeten historiaz eta ekarpenaz informazioa bildu ondoren, euskal emakume poetez arituko gara, eta haien artean Miren Agur Meabek duen lekuaz. Ondoren, Meaberen lau poesia liburuak hautatu eta ezaugarri lirikoak nabarmenduko ditugu, gune garrantzitsuenak landuz. Bestalde, kidekoak diren poeten lanei buruzko ikerketak baliatuko ditugu, euskal esparru kritikoan dagoen hutsunearen osagarri. Azkenik, emaitza nagusiak sintetizatuko ditugu, egileari buruzko ezagutzan eta aitopenean ekarpena egin nahiz.

Gako-hitzak: Miren Agur Meabe, emakumeen poesia, autoafirmazioa, gorputza, genealogiak.

Este artículo trata de la aportación lírica de Miren Agur Meabe a la literatura vasca contemporánea. Aportación que en nuestra opinión no ha recibido la atención que merece,

en comparación con los escritores masculinos de su edad y nivel. En este trabajo, tras recopilar información sobre la historia y aportación de las mujeres poetas, hablaremos de las poetas vascas y del lugar que Miren Agur Meabe ocupa entre ellas. A continuación, seleccionaremos los cuatro libros de poesía de Meabe y estudiaremos sus rasgos líricos, trabajando las áreas más importantes. Por otro lado, nos basaremos en investigaciones realizadas sobre poetas del un ámbito cercano a Miren Agur Meabe, para de ese modo, complementar el vacío existente en el campo crítico vasco. Finalmente, sintetizaremos los principales resultados, con el objetivo de realizar una aportación en el conocimiento y reconocimiento de la autora.

Palabras clave: Miren Agur Meabe, poesía femenina, autoafirmación, cuerpo, genealogía.

Cet article traite de la contribution lyrique de Miren Agur Meabe à la littérature basque contemporaine. Contribution qui, selon nous, n'a pas reçu l'attention qu'elle mérite, en comparaison avec les écrivains hommes de son âge et de son niveau. Ce travail, qui rassemble des informations sur l'histoire et la contribution des femmes poètes, parlera des poétesses basques et de la place qu'occupe parmi elles Miren Agur Meabe. Puis nous choisirons les quatre recueils de poésie de Miren Agur Meabe et nous relèverons ses aspects lyriques et étudierons les domaines les plus importants. Par ailleurs, nous prendrons comme base de travail les recherches réalisées sur des poètes proches de Miren Agur Meabe, afin de combler le vide existant dans le domaine critique basque. Enfin, nous synthétiserons les principaux résultats, afin de contribuer à la connaissance et à la reconnaissance de l'auteure.

Mots-clés : Miren Agur Meabe, poésie féminine, auto-affirmation, corps, généalogie.

The aim of this paper is to discuss the work of Miren Agur Meabe and the place it deserves among contemporary Basque literature. Meabe's work has never really enjoyed the recognition from academic research on contemporary writers which it deserves. Through the study of the history and context of female poets, we will focus on female Basque poets and Miren Agur Meabe's place among them. This work will focus on the analysis of her 4 volumes of poetry. We will evaluate the reviews she has received, highlighting the literary characteristics and study in depth certain subjects addressed. Furthermore, some research papers on the poetry of Spanish women will be used to supplement the lack of critical reviews which exist in this field.

Keywords: Miren Agur Meabe, woman, poetry, self-affirmation, body, genealogies.

BELOKI LÓPEZ, Ane (2021). "Miren Agur Meabe's poetry: characteristics and themes", *Euskera*, 2021, 66: 41-72.

1. Emakumeen poesia

1.1. Emakume poetak historian zehar

Mendebaldeko emakume poetetatik hasi eta emakume poeta garaikideetarakinoko ibilbidea jorratzen du Cinta Montagutek *Tomar la palabra* (2015) lanean. Aipagarrienen artean koka daitezke, besteak beste, Safo (K.a. V) greziar poeta ospatua, Erdi Arokoak (Maria de Ventadorn), emakume poeta humanistak (Gaspara Stampa), Ilustrazio garaikoak (Gertrudis Hore) edota mugimendu erromantikoko emakumezko poetak (Elisabeth Barret Browning).

Poesia garaikidean, euskal emakume poetengan eragin gehien eduki dutenak nazioarteko emakumezko poetak dira, besteak beste, Anna Akhmatova (1889-1966) da aipagarri, Sobietar Batasuneko XX. mendeko poeta nagusienetako bat. Erreferente nagusi da, era berean, Sylvia Plath (1932-1963) poeta estatubatuarra, poesia konfesionalaren aitzindari izan zena. Horiekin batera, Adrienne Rich (1929-2012), Audre Lorde (1934-1992), Alfonsina Storni (1892-1938), Alejandra Pizarnik (1936-1972), Sophia de Mello (1919-2004) edo Hélène Cixous (1937) bezalako beste nazioarteko poeta garrantzitsuak izendatzen dira, eta haien lanetan emakume poesiaren erregistro estilo eta gaiak perfilatuz joan zirela aitortzen da. Besteak beste, Cixous poeta frantsesak emakumearen idazketari eta gorputzaren hizkeraren arteko harremanari garrantzia eman zion, hori delakoan emakumeari ebatsi zaion gorputzaren jabe egiteko bide bakarra: “Escribiéndose la mujer volverá a su cuerpo que le ha sido confiscado, que ha sido transformado en extraño, en enfermo. Censurando el cuerpo se censura también la respiración y la palabra” (*La rire de la meduse* 2010).

Adrienne Rich edo Hélène Cixous, poetak izanik ere, teorialari feminista gisa ezagunagoak dira, eta antzekoa da Patti Smith iparramerikarraren kasua ere, abeslari izateagatik ezagunagoa den arren, poesia lan ugari egin baitu gaztetatik. Eredu feminista izan da bere ibilbideagatik eta hori zenbait euskal poetarengan islatu da, besteak beste, Meaberengan, zeinak aztergai izango dugun “Patty Smith Rimbaudekin ametsetan” poema eskaini zion (*Bitsa eskuetan*, 24-25).

1.2. Emakume Poeten Topaguneak

70eko hamarkadatik hasi eta gaur egun arte, emakumeek idatziriko poesiak gorantz egin du etengabe. Adituen iritziz, honen erantzule nagusiak Emakume Poeten Topaguneak izan dira. Topagune hauen ondoren gertatu zen emakumeen presentzia kritiko eta instituzionalak gora egin zuen (Rosal 2011: 160). Emakume Poeten Topaguneak 1996tik 2002ra bitartean ospatu ziren urtero Espainiako zenbait hiritan, eta hiru urteko baraualdiaren ostean, 2005. urtean beste elkarretaratze bat egin zuten. Zortzi izan ziren orotara, eta Espainia osoan zehar lekualdatzen ibili ziren: Vigo (1996), Kordoba (1997), Lanzarote (1998), Malaga (1999), Bartzelona (2000), Donostia (2001), Granada (2002) eta Gasteiz (2005). Emakume poeta euskaldunek ere parte hartu zuten egonaldi horietan, besteak beste Tere Irastortzak, Aurelia Arkotxak, Miren Agur Meabek, bai eta gaztelaniaz idazten duten Luisa Etxenikek, Eli Tolaretxipik eta Julia Otxoak.

1.3. Euskal emakume poetak

Euskal emakume poetak gutxi dira, eta ez dira behar bezain ezagunak eta aztertuak. Lehen bezala orain. Iraganean gutxi baziren ere, izan baziren euskal emakume poetak, baina ez zitzaien lekurik egiten historietan edota isilaraziak izaten ziren. Bazterketa horren arrazoiak argitzeko, Alvarez Uriak eginiko emakume idazleei buruzko artikuluan Nina Bayme iparramerikarren iritzia dakar bere lerroetara. Haren iritziz, emakumeak hiru arrazoigatik izan dira isilaraziak: aurreiritziengatik, irizpide artistikoengatik eta literatur bikaintasuna maskulinoa delako (Alvarez Uria 2005: 37). Alvarezek Mari Jose Olaziregiren hitz batzuk ere badakartza bere lanera (2005: 38), eta Olaziregik dio emakumeak ez direla existitu euskal literaturaren historian, beti egon izan direla periferian. Horrez gain, haien lanen inguruko ikerketa lan asko egiteke daude, ez baita inor arduratu hortaz, eta gainera, historia-gileek ez diote behar bezalako ekarpena egin euskal literaturari, emakumeak ez baitira kontuan hartu. Euskal literatura, hortaz, gizonezko idazleei begira eraiki da (Alvarez Uria 2005: 38). Zorionez, azken bi hamarkadetan joera hori aldatzen ari da.

Euskal emakumezko poetak beranduago sortu baziren ere, XV. mende-koak dira emakume poeten lehen agerpenak, eresi-egileenak, hain zuzen ere: Milia Lasturkoaren ahizpa, Alosko Usoa, Ozaetako Santxa, Oroko Peru Gartziaren ahizpa... Ahozkotasunaren esparruan sortzen zuten literatura, eta hiletetan eresiak kantatzea zen euren zeregina, baita plaza eta merkatuetan *profazadore* aritzea ere. Halere, Bizkaiko foruak jasoa duenez, debekatu egin zitzairen, gatazka sortzaile zirela argudiatuz (Etxebarria & Kaltzakorta 2009: 46).

Bigarren mugari gisa, Xabier Altzibarrek (2008) aztertutako Bizenta Mogelek idatzirikoa *Gabon-kantak* eta bertsoak dira aipagarri XIX. mendearen hasieran. Altzibarrek frogatzen duenez, Bizentaren *Gabon-kantak* euskal literaturako obra garrantzitsua da, behar bezala ezagutzen ez dena. Bizenta (1782-1854) euskal literaturako lehen emakume bertso idatziaren egilea da, haiek aztertu eta argitaratu zituen Altzibarren iritziz. *Gabon-kantak* dira Bizentaren lan pertsonal eta originalena, eta bertsoen edukia (gaiak, asmoa, tonua), eta haietan dagoen bilakaera eta forma (hizkuntza, metrika) aztertu ditu xeheki.

Euskal emakume poeten ekarpen ugariagoen berri izateko, XX. mendera arte itxaron behar dugu. Badakigu gerra hasi aurretik zenbait emakume poeta izan zirela olerkarien mugimenduaren garaikide. Hauetako batzuk, hala nola Sorne Unzueta “Utarsus”, Emakume Abertzaleen Batzako kide ziren, eta EAJren ideologia zabaltzea zuten helburu (Alvarez Uribe 2005: 51), baina beste askok tematika libreagoa erabili zuten, eta euren kezkei buruz idatzi zuten: Errose Bustintza, Balendiñe Albisu, Rosario Artola eta Maria Etxabek, besteak beste. Haien lanaren ezaugarrien inguruko lehen hausnarketak kritiko bateratua Jon Kortazarrek eskaini zuen, 1995eko laneko atal honetan: “Modernitatearen agerpena. Emakume olerkariak: Onintze, Utarsus”. Bertan, esate baterako, Frantziska Astibia “Onintze” poetaren estilo modernista eta bizitzaren existentziari buruzko galdeketa gaia eman zituen ezagutzera. Geroztik, ordea, Elixabete Perez Gazteluk (2017) egilearen bizitzaz, militantzia politikoaz eta lan literarioaz askoz berri zehatzagoa bildu du, eta besteak beste, bere azterlanean jasotzen du, Errose Bustintza “Mañariko” idazleaz Xabier Kaltzakortak baieztatu zuen bezalaxe (1999: 11-12), Onintze ere “Lauaxetak berak jarraiki ildotik hurren hurren abia-

razten zuen” poeta izan zela (Bidador 1996). EABn idazle multzo interesgarria bildu bazen ere, tamalez, ez zuten poesia libururik argitaratu sasoi hartan, eta aipagarri ditugun belaunaldi hartako emakume idazleen lanak bizi osoko lanen fruitu dira, hala nola Sorne Unzuetarena (*Idazlan guztiak* 1997) edo Baliendine Albizurena (*Olerkiak* 1984).

XX. mende amaieran, Euskal Herrira ere emakume poesiaren gorakada etorri zen. Ezagunena Amaia Lasa dugu, 1971n *Poema bilduma* liburua bere anaia Mikelekin batera plazaratua. Emakumearen ahots garaikide apurtzaillea ekarri zuen euskal literaturara, eta ez da kasualitatea “a e i o u berri bat” sortu nahi izatea, bere poema batean dioen gisan. Izan ere, tradiziodun emakume poeten faltan, lehen ahotsa izango da Lasa. Poema horretan, hizkuntza berri baten beharra aldarrikatzen du. Gisa berean da aipagarri Arantxa Urretabizkaiaren poesia ere, eta biak izango dira nolabait aztergai dugun Miren Agur Meaberen aitzindariak.

XX. mende amaierako poeten artean Meaberen belaunaldikotzat jo genitzake Aurelia Arkotxa (1953), Itxaro Borda (1959) edota Tere Irastortza (1961) idazleen ekarpen poetikoak; halere, Meabek haiekin partekatzen dituen alderdiak eta ezberdintasunak aztergaitzat hartuko dituen lan kritikoa garatzeke dago, tamalez. Gure lan honen asmoa ildo horretan urrats bat eman eta Meaberen lan poetikora hurbiltze kritiko monografikoa egitea da, geroagoko ikerketa konparatuei oinarria eskaintzeko helburuz. Gisa berean, nabarmena da emakume idazle eta bereziki poeten kopuruaren igoerak estilo eta molde askotariko idazleak ekarri dituela: Pili Kaltzada (1970), Goizalde Landabaso (1970), Karmele Jaio (1970), Ixiar Rozas (1972), Aitziber Etxeberria (1973), Castillo Suarez (1976), Sonia Gonzalez (1977), Leire Bilbao (1978)...

Bestalde, emakume idazleen inguruko hausnarketaren esparruan bereziki adierazgarriak izan dira zenbait proiektu: lehenengoa denboran, *Jakin* aldizkariak antolaturiko “Emakumea eta Literatura” hitzaldi sorta izan zen, aldizkari haren 45. zenbaki monografikoan mamitu zena. 27 urte berandua go, 2014an *Hegats* aldizkariak lehen saio hartan parte hartutako idazleei hausnarketa berria egiteko deia egin zien, eta Laura Mintegiz gainera, Nerea Azurmendi, Gema Lasarte, Amaia Alvarez, Onintza Irureta eta Josune

Muñozek gain, Mariasun Landak eta Maite Esnal Gonzalezek hartu zuten parte. Saio berri horren emaitza izan zen *Hegats* aldizkariaren 52. alea, “Genero ñabardurak lerro artean” izeneko monografikoa. Horiez gain, aipagarri dira, batetik, Ana Urkizaren *Zortzi unibertso. Zortzi idazle* (2006), Mariasun Landa Etxebeste, Aurélie Arcocha Scarcia, Yolanda Arrieta, Miren Lourdes Oñederra, Itxaro Borda, Miren Agur Meabe, Arantxa Urretabizkaia, eta Laura Mintegiren partaidetzaz; eta, bestetik, Eider Rodriguezen *Idazleen gorputzak* (2017) lana Arantxa Urretabizkaia, Laura Mintegi Lakarra, Miren Agur Meabe, Karmele Jaio eta Uxue Alberdiren partaidetzaz. Emakume idazleen lanez eta egoerari buruzko hausnarketa kritikoa bildu duten ikerlanak dira, egileen testigantzak jasoz, azken hamarkadetan euskal emakume idazleen garapenari buruzko hausnarketa eginez. Azken urratsen artean, euskaraz sortutako lehen liburu bilduma feministaren altzoan garaturiko *Lisipe* proiektuaren aurkezpenean Jule Goikoetxeak (2016) aipatu zuenez, “beharra zegoen eta masa kritikoa ere badago orain horrelako proiektu bati hasiera emateko”. Erronkei dagokienez, “erronka politiko, sozial, ekonomiko eta kulturalak asetzeko pentsamendu liburu da”. Proiektu kolektibo bat da eta “patriarkalak ez diren tresna analitikoak sortzea” dute xede. Azkenik, ezin aipatu gabe utzi azken urteotan sortu eta indarra hartzen joan diren emakumezko poetak, besteak beste, Itziar Ugarte (*Gu gabe ere* 2021), Oihana Arana (*Lazunak azkazalean*, 2021), Leire Vargas (*Dena ametsa den irudipena*, 2021)... Gazteak indartsu datoz eta horren erakusle da, adibidez, *Liberoamerika*, euskal idazle gazteen bilduma, non jada bi liburu argitaratu diren euskal idazle gazteen testuekin.

Horiez gain, bibliografia kritikoa murrizta da, eta euskal emakume poetei buruzko erreferentzia kritikoak topatzea zaila izan da, besteak beste, ez direlako modu kritikoan sakon aztertuak izan. Hori dela eta, Espainiako emakume poetekin alderatzeko bidea hartu dugu, alegia, Meaberen adinkide diren emakume poeten inguruko hausnarketa kritikoan oinarriturik. Aipaturiko ikerlan horietan, emakume idazleen ezaugarriak orokorrean sintetizatu direnean, zenbait alderdi azpimarratu izan da. Horien artean, lehena, emakume ahots propioa edota erregistro propioa garatzeko ahalegina, ukatua zaion *egiletasuna* aldarrikatzearekin batean. Bigarrenik, gorputzaren kontzientziarekin batera, estereotipo finkatuen zama eta sexualitate feme-

ninoaren aldarrikapena nabarmendu da, desira objektu izatetik desira subjektu izatera egindako urratsa. Azkenik, hirugarren multzo batean daude emakume genealogia sozial, familiar edota poetikoa eraikitzen bideratuko hausnarketak.

Arlo kritikoan nabarmendutako hiru interesgune horiei lotuko gatazkie azterlan honetan zehar, eta Miren Agur Meaberen poesia hobeki ezagutzeko bere liburuetan hautaturiko zenbait poema adibidetzat hartuko ditugu. Horretarako, lehenik, bere idazle nortasuna eta idazlanak aztertuko dira, haiek duten harrera kritikoaren berri emanez, geure azterlanaren abiapuntu gisa.

2. Miren Agur Meabe

Miren Agur Meabe (Lekeitio, 1962) poetak Irakasle eta Euskal Filologia ikasketak egin zituen, eta irakaskuntzan nahiz testuliburugintzan aritu da, bai eta Giltza–Edebé argitaletzeko zuzendaritzan 1992tik aurrera, nahiz eta badiren urteak lan hori utzi zuela. Euskaltzain osoa da 2022az geroztik eta tarteka itzulpenak ere egiten ditu. Heldu, gazte zein haur literatura idatzi badu ere, haur eta gazte literaturan eta bereziki poesian nabarmendu da. Bere lehen lana ipuingintzan egin zuen, *Uneka... Gaba* (Bilbao Bizkaia Kuxta) ipuin-liburuarekin 1986. urtean. Ondoren, poesiarako jauzia eman zuen eta horretarako lagungarri izan zitzaion Lasarte-Oriako Udalaren saria irabazi izana 1991. urtean, *Oi, hondarrezko emakaitz! Garraitzetako itsas urak aitortutako poemak* liburuarekin (Bilbao Bizkaia Kuxta). Haur eta gazte literaturari dagokionez, zenbait lan egin ditu, besteak beste, *Bisita* (Baigorri, 2001), *Itsaslabarreko etxea* (S.M. Aizkorri, 2001) *Etxe bitan bizi naiz eta zer?* (Elkar, 2003), *Urtebete itsasargian* (Elkar, 2006), *Zer da ba, maitasuna?* (Elkar, 2008), *Errepidea* (Erein, 2011)... Narrazioei dagokienez, *Kristalezko begi bat* (Susa, 2013) eta *Hezurren erretura* (Susa, 2019) argitaratu ditu, eta aztergai dugun generoan *Azalaren kodea* (Susa, 2000), *Bitsa eskuetan* (Susa, 2010) eta *Nola gorde errautsa kolkoan* (Susa, 2020) liburuak argitaratu ditu, helduei zuzendurik. Miren Agur Meabek sari ugari jaso ditu urte hauetan zehar. Garrantzitsuenak aipatzearren, hiru aldiz eman diote Euskadi saria: 2001. urtean, *Itsaslabarreko etxea* lanarekin, 2003an, *Urtebete itsasargian*

idazkiarekin eta azkena, 2011n *Errepidea* lanarekin. Horrez gain, birritan irabazi du Espainiako Kritika saria, kasu honetan poema liburuekin: *Azalaren kodea* (2001) eta *Bitsa eskuetan* (2011). Bestalde, ohorezko sariak ere jaso ditu Miren Agur Meabek, esaterako, Lauaxeta saria 2007. urtean eta Rosalia de Castro saria, 2012an. 2020an haur literaturako Mikel Zarate saria jaso zuen *Itsasoaren atea* (Elkar) lanarekin, eta, azkenik, eta ziurrenik garrantzitsuen, 2021ean jaso berri du Espainiako Poesia saria *Nola gorde errautsa kolkoan* lanarekin. Lehendabiziko aldia da euskaraz idatzitako liburu batek sari hau jasotzen duena.

3. Miren Agur Meaberen poesia: ezaugarriak eta gaiak

Miren Agur Meaberen poesiagintzaren ardatz formalak definitzea ez da erraza. Aniztasun formal handia erakutsi du bere liburuetan zehar, oharrak bezain laburrak dira poema batzuk, hausnarketa solteak; beste poema batzuk postalak dira, oroigarri moduan igorritako hausnarketa arinak. Prosan idatziak daude batzuk, eta beste batzuek koplak edota haikuak bezalako espresio laburra eskaintzen dute, apenas oharmen estetiko baten islapena... Izan ere, Miren Agur Meabek etengabeko hausnarketa eskaini digu poesia egiteari buruz, lehen liburuko “Arkitektura” izenekotik hasita (*Oi, hondarrezko emakaitz!*, 1991: 31) azken liburuko poesiari buruzko poemetaraino. Edonola ere, ez du agian 2010eko *Bitsa eskuetan* liburuko “Geranioaren minipoetika” (41) izenekoan bezain modu zuzenean adierazi bere indargune diren ezaugarrien multzoaren berri:

Mezuei gantza kentzen dihardut labanaz,
Alfer-kinkallatik libratu nahiz ahotsa.
Badut erritmoaren sena, xehetasunetik joera,
Irudietarako gustua, emozioaz gogoetatzeko xedea. (2010: 41)

Aho batez aitortzen zaio Meaberi elaborazio poetiko handiz moldaturiko liburuen egile dela, multzo egituratu eta landuz osatua gehienetan. Bestalde, poesiaren esparruan baliabide estilistiko aipagarritzat jotzen den “erritmoaren sena” aitortzen dio bere buruari, teorialari askorentzat poesiaren beraren muina dena. Meaberen testuen ezaugarri nabaria da, testuaren egi-

turaketa morfosintaktiko landuaren fruitu den kadentzia izanik bere obsesioetako bat. Adibidez, “Salmoa” izenekoan, paratestu nagusiak iradokitzen duen genero biblikoaren oihartzunaz baliatzen da maitasun estasi batez amaitzeko:

Aintza eta bakea lurrean

kale-kantoia jiratu eta batera

txori bat pausatu baitzait sorbaldan gloria zure musu bat sorbalda
biluzia egunsentian hain handi eta eder eta on baitzaitut ardagaia
eta su-lama

gloria zu/ bedeinkatua zu/ eskerrak zuri/ ahuspez agur/

oi neure erraldoi/ oi neure masai/ oi neure irlako moai (2010: 39-40)

Poema honetan nabarmena den erritmoarekin, eta irudien fintasunarekin batean, ezin ahantzi genezake, bestalde, aipamen kulturalen erabilera trebea, kasu honetan eliz kantuetako aintza edo gloriaren estiloaz salmoari keinu eginez. Ildo berean aipagarri da *Bitsa eskuetan* liburuko “Mamuaeren eskea” (2010: 76) izeneko poema, non “Hau maitasun hau” esapideaz hasi eta amaitzen diren hiru pasarte oso moldatu dituen, letania baten gisan luzatuz: “al-fombra lako maitasuna, itsulapikoa eta isuna, maitasun beldurgarria, maitasun gozagarria, etorri datorren maitasun, joan badoan maitasun hau”.

Aipatu beharrekoa gisa berean, “Hobia” izeneko poeman, amaren bizitza eta heriotza lehen pertsonan kontaturiko poeman suma dezakegun intertestualitatea Milia Lasturkoaren eresiarekin:

Garbi izan nituen nire zutarriak:

etxeoak jagotea, aurreko eta osteko;

legeak betetzea, zeruko nahiz lurreko;

obligazioa jartzea debozioa orduko.

Belar-egoskiek laguntzen zidaten loak hartzen; geroago pilulak
behar izan nituen.

Zein ote da andre jasekoaren saria? Esku zabaletan urre gorria:

bitsa eskuetan eta bits horren zauriak.

Orain ilunpean nago. Eskeleto bat naiz,... (2010: 56)

Miren Agur Meaberen erregistro lirikoaren ezaugarri formalak, sinbolikoak eta intertestualak sakon aztertzeak badu interesik, dudarik gabe, horrek

egiten baitu bere sortze lana bakana eta guztiz berezia. Halere, lan honetan emakume poesia garaikidearekin partekatzen dituen ezaugarri tematikoei eustea hartu dugu helburutzat. Horregatik, hiru gai ardatzei lotuko gatzazkie Miren Agur Meaberen poesia azterketa burutzeko, bere liburuetan hautaturiko zenbait poema adibidetzat hartuz: egiletasunaren berrespena, idazle izaera beraren inguruko hausnarketa eta ahots propioaren bilaketa. Bigarrenik, gorputzaren kontzientzia eta hausnarketak eragiten dituen kontraesanak. Azkenik, hirugarren multzo batean jorratuko dira emakume genealogia, familiar edota poetikoa eraikitzea bideratutako hausnarketak.

3.1. Idazlearen autoafirmazioa: Nor naiz ni? Zergatik idatzi?

Miren Agur Meaberen testuen artean ahots propioaren eta identitate femeninoaren bilaketari dagokionez, bere lehen liburua da aipagarriena. Han, emakume poeta izatea zer den, nola bizi duen eta idazketak nolako garrantzia duen erakusten du. Lehen poesia liburua izanik, lehen agertze eta plazaratze baten lekuko da, eta poetak bere burua definitu beharra sentituko du. “Nor naiz ni?” galdera izango du oinarri, eta etengabeko identitate bilaketa bati hasiera ematen zaio. Mendeetan idazketa gizonezkoen esparru izanik, emakumezkoen agerpenak molde, ikuspegi eta gai berriak dakartza berarekin. Erregistro deklaratioa da gehien erabiltzen dena, eta horretarako gutun eta eguneroko formatua erabiltzen dute askok. Idazketa pertsonalak dira nagusi, intimoak, eta hori euren burua berraurkitzen aritzeari eta euren idazteko eskubidea zalantzan jartzeari zor zaio. Hala, autoafirmazioaren erakusle da Meaberen *Oi, hondarrezko emakaitz!* lehen poema liburua:

Zergatik idatzi? Nire esaldiak,
nire bihotzera zuzenduriko gaizkapen-iskiluak izanik, errukizko
gezirik gorenenak direlako;
nire berbak,
nire baitaren betazal lotsatia zorairaino jasotzen
[duten atzamar gozoak izanik, barren-barreneko
ozeanorik hertsienara joan eta
[etortzeko salbokondukturik
legezkoenak direlako. (1999: 30)

Hizkuntzaren ezintasun bat erakusten du poema honetan. Esan gisan, poema intimista da, propioa eta pertsonala, bere poesia pertsonalaz baitihardu. Ikus daiteke idazteak bere burua aurkitzen edo eraikitzen laguntzen diola, hitzak “barren-barreneko ozeanorik hertsienara joan eta etortzeko salbokonduktorik legezkoenak” direla dioenean. Gisa berean, nabaria da oso poema pertsonala dela eta asko ematen diola idazteak. 2018an Miren Agur Meaberi eta Itxaro Bordari egin zitzaien elkarrizketa batean, Meabek esaten zuen berarentzat “idaztea dela munduan egoteko modu bat eta nire bizitza intentsitate handiagorekin bizitzeko baliabide bat. Idazteak laguntzen dit ni izaten eta ni aldatzen”. Jarraian, esaldi eder batekin borobiltzen du idazketak berarentzat duen pisua “nire izatearen parte da idaztea, eta ni neu naiz idaztearen parte”.

“Arkitektura” izeneko olerki batean ere, bere poesia definitzen du arkitekturarekin alderatuz, zehazki klaustro batekin. Bere sorkuntza eraikuntza lana dela erakusten du, arkitekturari eta idazketari etengabeko erreferentziak eginez:

Nire olerkia da nik neuk eraikitako klaustroa.
Aurrenik, liluraren zizelari eta ekinaren mailuari
herdoila garbitu.
[...]
nire olerkia da nire barrendegia,
non harro iraun lezakeen nire berbazko hesiak. (1999: 31)

Metaliteratura baliatuz, bere sorkuntza-lana nolakoa den deskribatzen du hain berea duen irudi hizkeraren bidez. Itxaro Bordak *Intimitatea, zartagailu* lanean aipatzen zuen bezala, intimismoa emakumearen gotorleku bilakatu da: Meaberen “klaustroa” eta “barrendegia”, Bordak “babesleku eta okupatzeko gunetzat” duena (2004: 43).

Izenburutik hasita, *Oi, hondarrezko emakaitz!* izenburu ponpoxoa dela esango luke gaur egungo Meabek. *Emakaitz* hitzari dagokionez, *Orotariko Euskal Hiztegia*n ageri den hitza da, baina “sendaezin” adieraz. Aldiz, Meabek “moldakaitz” eta “izukaitz” izenondoan esanahiz darabil: “-gaitz” atzizkiak “ezin dena” adierazi nahi du, konplexutasun kutsu bat emanez “eme” erro semantikoari. Beraz, *emakaitz* deitzen dio bere buruari: emakume

bihurtu ezin dena, neurri batean Amaia Lasak “Ezin izanik” poeman adierazten zuen “jaseko emakume” izateko zailtasuna duena, amari “Hobia” poeman esleitutako gaitasunik ez duela iradokiz. Hala ere, Meabek *emakaitz* hori *hondarrezkoa* dela eransten du, hau da, ahula, hauskorra eta sendotasunik gabea. Ondorioz, bere nortasuna paradoxikoa da, eta idazteko gaitasuna zalantzan jartzen du, paradoxikoa bihurtzen du. Ezin hobeto ikusten da hori bere poema honen amaieran islatuta:

Eta nahi nuke, baina ezin, mamiok edertasunezko ore egin, eta zapaldu,
nire oinaren aztarna utzi
ahazturaren jauregi aurreko espaloian han non poesia pozezko sari zuri bihurtzen den.
Amen. (1999: 29)

Emakumezkoek idazteko estilo propio bat eraikitzea dute xede, ez sinadura femenino bat “frogatzea”. Subjektu femeninoak eratzen dituzte kolektiboki, hizkera berriei, ikuspegi berriei eta elkarrizketa interesgarriei bide eginez. Hala ere, emakumeak ahots propio baten bila aritzeak ez du esan nahi ahots bakar baten bila dabiltzanik (Hermosilla 2011: 75). Testu mota oso ezberdinetan ager daiteke ahots propio hori, testu bakoitzaren motaren arabera ezaugarrituz eta moldatuz, funtsean, horretan datza aniztasuna (Hermosilla, 2011: 76). Meabek lehen liburuan ahots berri femenino baten behar hori erakusten du, eta esan daiteke gaur egun literaturan duen tokia definitzeko lan garrantzitsua izan dela *Oi, hondarrezko emakaitz!*. Halere, hurrengo formulazioetan, lehen liburuko erregistro liriko emotiboari eta transzendenteari beste enuntziatio modu batzuk gehitu zaizkio, eta Meabe jostaria eta ironiko-kritikoa azaleratu dira, Rosalek (2013: 366) dioen moduan, erregistro ironikoa eta parodikoa baitira emakume poesia garaikidean gehien erabiltzen diren enuntziatioak haien ikuspuntu kritikoa iradokitzeko.

2022. urtean *Nola atondu (dudan nire) gela bat norberarena* lana argitaratu du Miren Agur Meabek HEA kultur elkartekoek sortutako Zaldiarri bildumako 11. atalean, Virginia Woolfi zuzeneko erreferentzia eginez. Ezaguna denez, Virginia Woolfek *Gela bat norberarena* (1929) lana argitaratu zuen, emakumezko idazleek nobela onak idazteko zer behar zuten galdetu ziotenean. Esan daiteke obra garrantzitsua izan dela emakume idazleei dagokien

nez, eta bere fruituak ere eman dituela. Hori oinarri hartuta, Meabek *Nola atondu (dudan nire) gela bat norberarena* (2022) lanean, bere gela nolakoa den azaltzen digu. Bertan, lan honetan aztertuko ditugun zenbait alderdi jorratzen eta laburbiltzen dira.

Hasteko, “nitasunak” poetarentzat duen garrantzia garbi azaltzen du “Gela bilatzeaz” izendaturiko lehen atalean:

Ez da erraza aipatzea bakoitzaren poetikan eragina izan duten gertaera, bizipen, irakurketa eta abar guztiak. Denak dira airera jaurtitako bengalen gisakoak, toki zuzenera iristeko gidari, beti ere toki zuzena *norberaren tokia* dela ulertuta. Eta zein toki da hori, nire kasuan?

Oinarrian, niaren tokia. Niretzat ezinezkoa da “ni” esan barik berba egitea. Batzuetan, izenordain unitarioa da, trinkoa; beste batzuetan, plurala, beste norbanako batzuen partaidetzak ere osatua. Ni hegemoniko bat da, bere balizko proiektioei arreta egiten diena baina inoren proiektioen eleduna ere badena. (2022: 11)

6. atalean bere artxibategia erakusten du poeta lekeitiarrak eta hasieratik argi uzten du zein den bere etiketa nagusia: “Nire artxibategiko karpeta nagusiak etiketa hau luzitzen du: *Identitate poetiko bat norabide*” (Meabe 2022: 19). Bestalde, aipatzen du “*Identitate poetiko bat norabide* esatea edo *Neure gelarantz* esatea gauza bera da, gela ditxosozkoak dimentsio espaziala gainditzeko baitu beste hau ere izeneztatzeko: *ahots bat norberarena*” (Meabe 2022: 19). Azkenik, argi uzten du zertan oinarritzen den bere idazketa prozesuan:

Nire idazkera osoan dago presente neure burua definitu, onartu eta gobernatzeko ariketa. Uste dut nitasunaren autoafirmazioa norbera denaren, norberak izan nahi duenaren eta norberarengandik izatea itxaroten denaren arteko tentsioei emandako erantzuna izan dela. (2022: 19)

3.2. Gorputzaren hizkeraren transgresioa

Antzinateko kristau pentsamendu filosofiko-erlijiosotik hasita, emakumearen gorputzak konnotazio negatiboa izan du; horregatik, bere buruaren ukazioa eta bere desiraren ukapena emakumearen ardatz bilakatu dira. Iku-

si besterik ez dago literatur tradizioan nola egiten zaion erreferentzia emakumeari: etxeko aingeru, gerlarien babesleku, pasiboa, sentibera, arraia, diskretua, eta halakoa ez denean, *femme fatale* gisa irudikatua. Hori dela eta, Herмосillak dio emakumeek borroka luze bat egin behar izan dutela este-reotipo negatibo hauei guztiei aurre egin eta gizonen definitutako horretatik ihes egiteko (2011: 78). Horregatik, emakumearen gorputza inguratu duten tabuez liberatzeko hizkera esplizitua, emakume errealean gorputzen aldarrikapena eta desira propioaren aldarrikapena partekatzen duten ardatz tematiko gisa. Hona hemen zenbait zehaztapen.

3.2.1. Azalaren kodea: gorputzaren kodea

Aurrez aipatu bezala, emakumezko poetek ahots eta hizkera berriak sortu eta plazaratu behar izan dituzte. Zenbait modu ezberdin daude horretarako, baina Meaberi dagokionez, gorputza da ahotsari bide egiteko darabilen bitarteko nagusia. *Azalaren Kodea* izeneko bere bigarren poesia liburua da horren erakusle, eta hurrengo liburuetan bermatu egin du ildo hori. Izenburutik bertatik, zuzenean gorputzeko hizkerari egiten dio erreferentzia, eta poema liburu osoan horri buruz idatziko du. Gorputza izango da lehen liburuan sortzen duen ahots femenino hori ardaztuko duena, eta modu honetan, *Oi, hondarrezko emakaitz!* lanean hasitako autoafirmazioarekin jarraituko du, hizkera berri bat azalaren kodean zifratuz. Izan ere, Meabe eta Borda (2018) bat datoz gorputzak poesian oso gutxi sartu direla esatean, eta euren belaunaldiak horri bide eman diola azaltzean. Meabek dioenez, “gorputzetik eta gorputzei buruz hitz egiteak jarraitzen du oraindik ere izaten transgresio modu bat” (2018). Bestalde, *Idazleen gorputzak* (2019) elkarrizketan euren gorputzen eraginez dihardute emakume idazleak, deserosotasunetik, baikortasunetik zein itxaropenetik. Bada, hau dio Meabek berriro ere gorputzaren hizketak dakarren transgresioari buruz:

Identitatearen bilaketari lotuta, desira esplizitatzeko, heriotzari buruz hausnartzeko, eta kode alternatibo bat aldarrikatzeke erremin-ta modura. Emakumeak bere gorputzari buruz idaztea atal espezifikoak aipatuz —klitoria, bagina, titiak...— transgresioa egitea da. (Rodríguez 2019: 58)

Bestalde, honako hau ere azaltzen du:

... liburuan zehar, adieraztea nahitaezkoa dela azpimarratzen da etengabe, baina... komunikazio absolutua ez da posible. Berbek, gehienetan, ez digute laguntzen libreago izaten —akaso bai, hala gara sentitzen—, eta hondatu egiten dute konpondu baino gehiago. (...) Zer geratzen zaigu bestearekin bat egiteko, berbak ezgauza direnean, urri edo lar direnean, distiratsuegi edo zarpailduegi daudenean? Geu, huts-hutsik: azal hutsa, tresna mugatua. Eta azala esatea gorputza esatea da, eta gorputza esatea izatea esatea da. (*Poetikak & Poemak*, 2005)

Azalaren kodean (2000) etengabeak dira, hortaz, gorputzaren aipamenak eta batez ere emakumearen gorputz atal sexualenak. “Memoria ez galtzeko oharrak-3” poeman “Bularrak lehertu guran nituen. Euria ari zuen nire klori gainean.” (2000: 14) gisako esaldiak aurki daitezke. “Diagnostikoa” (2000: 51) olerkian ere gorputzaren presentzia nabarmena da: “gorputzeko ehun”, “azala”, “ikus-fokua”, “pseudopodo”, “belarri”... Izan ere, “Kodea” poema metapoetikoan dioen moduan, “Bestelako kodea aldarrikatu nahi dut: hitzarena ez bezalako kodea, gorputzaren, azalaren kodea”. Horregatik, modu esplizituan, nabarmenean eta disruptiboan agertzen da gorputza Meaberen poesian, lexiko oparoaren bidez: haragi, atomo, zelula, fetu, gernu, birus, burmuin, hezur, mami, azal... Estalia, ezkutatua zegoena lehen plano-ra ekartzeko transgresioa burutuz, erronka baten moduan.

3.2.2. *Bestelako gorputzek ere hitz egin dezakete*

Gure kulturen beti identifikatu izan da emakumearen gorputza objektu behagarri edo desiragarritzat. Emakumearen gorputza oso sexualizatua izan da oro har, eta bertan giltzapetua ikusi da (Montagut 2015). Hala ere, emakumeek eraikuntza kultural hori eraitsi eta gorputzen aniztasuna aldarrikatu dute poesian, eta horren adibide garbia da *Azalaren Kodea*. Horregatik, Bordak Meaberekin egindako elkarrizketan (2018) azpimarratzen du hiztegi positibo bat sortu dela gorputzen inguruan hitz egiteko, zeinak isuri, zauri eta inperfekzioez ahobizarririk gabe jarduteko parada eskaintzen duen. Horren erakusle garbia da Meaberen bigarren liburu honetako “Antsien

oharrak-2” poema. Izan ere, emakumearen gorputz ez-kanoniko bati ematen dio ahotsa, eta gaztetasuna atzean utzi duen gorputza deskribatzen du:

Haragi horrek onetsi egiten ditu bere pitzadurak, fetuen bolumentak utzitako labirintoak, genuaren erantzun anonimoak, koipe-soberakinak. (2000: 18)

Gizarteak inposatutako eredu ideal edo fetitxetik ihes egiten duen gorputzaz ari zaigu Meabe. “Ni poetikoak” jendarteak ezarritako estereotipoe-tatik askatu nahi du, eta bere gorputza den bezalakoa onartzea du helburu, besteen begiradapetik aldenduz. Emakume helduaren gorputzean ohikoak diren ezaugarriak aipatzen ditu: pitzadurak (zimurrak), haurdunaldiaren osteko estriak, “genuaren erantzun anonimoak”... Poema honen harira, “Emakumearen gorputz erreala deskribatzea kontsumo-gizarteak sustatutako prototipo estetikoaren kritika egiteko modua izan dut” azaltzen du Meabek *Nola atondu (dudan nire) gela bat norberarena lanean* (2022: 20). Bestalde, ezaguna da Meaberen gorputz pertzepzioa kristalezko begi bat duela aitortzetik abiatzen dela, eta hori ere gorputzaren parte sentitzen du, bere izatearen zati adierazgarri. Gai horri erreparatu zion bekoz beko *Kristalezko begi bat* (2013) eleberrian.

Emakume errealean gorputzak inperfektuak dira eta emakume helduenak are inperfektuago. Horregatik dira hain hertsagarri emakumezkooi ezartzen zaizkigun estereotipo eta kanonak, behagarri ala ez behagarritzat kalifikatzen den emakume irudiaren aroan gaudelarik. Gizonezkoen poesian kanon horien barnean kokatzen diren gorputzak izan dira mintzagai. Honen haritik, Virginia Truebak (2009), Teresa de Jesusen hitz hauek ekarri zituen bere lanera: “Zentzugabekeria bat da gu aingeru bihurtu nahi izatea lurta-rrak izanda”. Horrekin gorputzen errealitatearen aldarrikapena egin nahi du Teresak, bere gorputzetik hitz eginez. Emakumeek literaturan betidanik idatzi eta hitz egin izan dute euren gorputzetatik, boterearen menpe egon den espazio horretatik, alegia (Trueba 2009: 235).

Meabek ere gorputzen errealitatea islatu nahi izan du *Azalaren Kodea* eta *Bitsa eskuetan* lanetan. Horren adibide da “Besteak” poema (2010: 30). Bere buruaren aurkikuntzan dabil “ni poetikoa”. Jakina da jendarteak beste emakume batzuekin alderatzera bideratu gaituela emakumeak, gorputz, ideia

eta izaeren aldetik. Bada, honen harira, ukazio konstante bat izango da Meaberen jarrera:

Ez dut izan nahi Teresa Calcuttako, maitatuz gurutze bat non iltzatu esku betihuts hauek bankuko kartillekin batera. Ez dut nahi Kareninaren antzik, trenbidean herioari turrit egin ezinik larrutan babesturik. Ez dut nahi bihurtu bi izpiritu korapilatu, otalurretan galapan, Catherine eta Heathcliff, eta patuari lotu. Ez dut nahi Saforen kutsurik, peploen azpian muztioa miazten edo labar beltzetan heriotza limurtzen. (2010: 30)

Deseraikitako emakumeen irudi estereotipatuei, irudi berri errealak jarzea ezinbestekoa da poesian. Hala, emakumeen irudiei heltzeko, ironia eta parodiak paper garrantzitsuak beteko dituzte (Rosal 2010: 102). Juan Bonillak hezur-haragizko emakume bat irudikatu zuen bere “Oferta de empleo” izeneko poeman. Lan eskaintza baterako proposamena egiten du bertako baldintza denak betetzea ezinbestekotzat hartzen duen neurrian. Bertako baldintzek, ordea, emakume konkretu bakar baten profila irudikatzen dute, mugikorreko zenbakia eta helbidea ere baldintza gisa jarriz. Ironiak eta parodiak pisu handia dute poema horretan. Arestian aipatu dugun Meaberen “Antsien oharrak-2” (*Azalaren kodea*) poeman, ordea, gorputz erreal bat irudikatzen du Meabek, baina “nik haragi berri batekin egiten dut amets” aitortuz amaitu du; hortaz, esan daiteke disoziazioa iradokitzen duela bere haragiak edo gorputzak onartzen duenaren eta bere “ni” intimoaren artean, azken horrek bestelakoa, ideala, perfektuarekin egiten baitu amets.

3.2.3. Emakume desira eta erotismo femeninoa

Esan bezala, emakumezkoak beti izan dira literaturan desira-objektu pasibo gizonetzkoen begiradapean. Ordea, poesian emakume ahots berriak sartu diren unetik, objektu desiratu izatetik, subjektu desiratzaila izatera igaro dira, eta ezin argiago islatzen du hori Meabek “Memoria ez galtzeko oharrak-4” poeman. Ikusten da “ni poetiko” femeninoa desiratzen duen subjektu dela eta gainerako maitale guztiak objektu paperean daudela. Maitaleak dira bere atzetik dabiltzanak eta horren aurrean, axolagabe eta libre jokatzeko duela subjektuak.

Dakigunez, emakumea objektu sexualizatu gisa agertu izan da gizonezkoen poesian oro har, eta gutxi hitz egin izan da haien sexualitateaz eta erotismoaz. Emakumeen ahots berriak plazaratzearekin batera, ezkutuan zeuden gaiak azaleratu dituzte, eta bide batez, euren bidelagun bihurtu: betidanik ukatu zaion gorputzaren kontrolarekin batean, emakumeen sexualitatea eta erotismoa azaleratu dira. Miren Agur Meaberen poesian erotismoak izugarritzko indarra du. *Nola atondu (dudan nire) gela bat norberarena* (2022) lanean dio “Desioaz idaztea tabuei uko egiteko modu bat izan da, isiltasun ezarriak hausteko transgresioa” (2022: 23). Meaberen poesian erotismoak eta desirak ibilbide bat jorratu dutela esan daiteke. Poetak aipatzen du hasierako lanetan alegorizazioa zela nagusi eta ondoren errealismoak bete zuela haren lekua. Sentsualitateak eta hedonismoak ere pisu handia izan dute lekeitiarraren poemetan eta onirismoak eragin nabarmena izan du (2022: 23). Ikusi besterik ez dago *Azalaren kodea* liburuko zenbait poematan dauden desiraren eta erotismoaren inguruko aipamenak:

Euria ari du nire klitori gainean. (“Memoria ez galtzeko oharak-3”, *Azalaren kodea*, 2000: 14)

Armiarma-sarean zehar ostadarra ikusten nuen zuk bultza eta bultza ezerezaren kontra egiten zenidan bitartean. (“Basalarrosek mihazkatu dute”, *Azalaren kodea*, 2000: 59)

Bitsa eskuetan liburuan ere ez dira gai erotiko eta sexualak falta. Lehenik eta behin, liburu horren azalari erreparatuz gero nahiko irudi sentsual batekin egingo dugu topo, emakume biluzi baten gorputzarekin, zeina bainu bat hartzera doan. Liburuan zehar erotismoari loturiko zenbait poema daude, horien artean, bere erritmo erotiko estasiatuagatik nabarmendu dugun “Salmoa”. Gaiari dagokionez, maitasuna eta erotika dira aipagarrienak. Gizonezko bati zuzentzen zaio “ni poetikoa”, eta “handi” irudikatzen du gizon hori: “zure esku handiei begira”. Gorputzari oharturiko azalpenak etengabeak dira, eta zenbait gorputz atal ere erakusten dizkigu: gorputza, bihotza, ezpainak, eskuak, ahoa, orezta, ahotsa, azala, hankak, adurra, hatsa, besoa, altzoa... Desira gorputzetik eta gorputzez hitz egiteko behar nabarmena adierazten du. Gizonezkoarenganako erotika da nagusi, eta erakarmena ere gorputz-isuriaren aipamenez markatua da: “zure bitsak, zure gatzak, zure esneak”, “lasterka nazazu lauhazka/ lasterkatu lau hankatan /adurra adurra-

ren truke/ eta adurrean talko-hautsa”, “zure musu bat sorbalda biluzian egunsentian hain handi eta eder eta on baitzaitut”.

Ondorioz, esan genezake erotismoak indar handia duela emakume garai-kideen poesian, eta baliteke bere indar transgresoreagatik eta sortzen duen asalduragatik izatea hain omnipresentea. Miren Agur Meabek diskrezioren hesiaren deseraikuntzan, maitasunaren eta erotismoaren adierazpen molde ezberdinak landu ditu: intimoa eta lirikoa, nahiz gordina edo jostaria, eta ez dira falta sarkastikoa edo nostalgikoa ere. Ana Rossettiren “Chico Wrangler” poeman, esaterako, emakumearen begirada erotikoa goitik behera zeharkatzen du objektu rola jokatzeko duen gizona, eta rol aldaketa bat irudikatzen du (*apud* Ugalde 2018: 151). Aditu horrek ahots berritzaileenetakotzat hartzen du Rossetti, bere poesia erotikoa azpimarratzeaz gain. Gauza bertsua antzeman dugu Miren Agur Meaberen poeman.

Erotismoak eta erotizismoaren berrikuspenak paper garrantzitsua jokatu-ko dute emakumeen poesian. Autoerotismoak ere plazarako jautzia egingo du emakumeen eskutik, eta ahobizarririk gabe hitz egingo da emakumeen zein gizonezkoen masturbazioaz. Aurreko ideiarik lotuta, Maria Rosal Nadalesek (2010: 107) dio emakumearen sexualitateari indarra ematen zaiola, eta gai tabu izatetik gai publiko izatera igarotzen dela, neurri txikian bada ere. Francisco Castañoren poema bat horrela amaitzen da: “*Tú necesitas la mano entera, / yo con el dedo me hago feliz*” (“Le chatiment d’un faune”, *apud* Rosal 2010: 107).

Erotismoarekin batera, poesian oso ohikoa izan da maitasunaren inguruan jardutea; are gehiago, esan liteke gai nagusia berau izan dela eta emakumeen poesiaren gai tradizionala dela. Hala ere, gizonezkoenean erreala-goia da emakumezkoen poesian islatzen den maitasuna, “en la lírica de mujeres la experiencia amorosa se manifiesta más real, basada en una vivencia compartida” (Hermosilla, 2011: 79).

Emakumezkoek gizonezkoekin alderatuz, begirada eta ikuspegi ezberdin batetik idazten diote maitasunari. Honen inguruan, Rosalek (2013) honakoa dio:

El ideal del amor eterno y el concepto popular de media naranja son puestos en entredicho, muy en particular desde presupuesto feministas. Por ello, no es de extrañar que sea entre las poetas más especialmente combativas donde encontremos el diseño de nuevos sujetos líricos que responden a estas cuestiones. En este sentido se rechaza el concepto del amor romántico, en tanto que legitima las relaciones de poder e incluso las actitudes violentas –sean de índole física o emocional– contra las mujeres, a la vez que supone un obstáculo para la propia identidad femenina. (Rosal 2013: 345)

Miren Agur Meaberen kasuan, erotismoak atsegina eta plazera iradokitzen baditu ere, maitasuna ardatz duten poesiek arrakalak, hutsuneak eta nostalgia iradokitzen dute gehienetan, maitasun ez-perfektuak eta dezepzionanteak. *Nola atondu (dudan nire) gela bat norberarena (2022)* lanean honako hau dio maitasunaren inguruan:

Maitasunari hainbat ikusmiratatik begiratu diot: hausturaren bel-durrez, adorazioz, galdutako amodioarekiko nostalgiaz, norbanakoaren defentsari kontrajartzen zaion batasun-irrikaz... Ikuspegiak aldatu arren, bestearekin elkarriketan aritzeko egarria, errealitate bat partekatzeko gogo, konstante bat izan da. (2022: 24)

Horren lekuko dira, esaterako, *Bitsa eskuetango* lehen poemak, esate baterako, “Definizioa” delakoaren amaieran dioelarik “Amodio koldarretatik ihesi nabil/ lapurtutako moto batean./ Bateria jotzen dut ilunpean” (11) , edota “Bigarren bizitza” izenekoan lur jo duen maitasuna historiaren amaieran dioelarik, irudi aski adierazgarritz:

Atera naiz isilean etxetik, lokatzetan utzirik oinatzak, Giltzari odola dariola. Banoa, ea zertan den beste airea. Bigarren azala, bigarren kodea. (2010: 34)

Eta maitasun historia hori atzean uzten ikastea da hurrengo poeman “Hutsaren begian” mintzagai duena:

Ohitzen ari naiz esaten

Ez nauzula maite, ez zaitudala maite.

Moi je ne suis plus ton amour, toi tu n'est plus mon amour. Horixe ikusten, horixe onartzen, benetan ulertzen. (2010: 36)

3.3. Genealogiak

Emakume poeten lanetan indar handia hartu du genealogia feministei atxikitzeak. Eredu femeninoak izatea lagungarri da hutsetik sortu behar izan duten emakumeen kasuan. Miren Agur Meabe ere bere poesia liburu berrietan genealogia mota ezberdinez mintzatu zaigu: genealogia familiarraz eta poetikoaz, bereziki. *Nola atondu (dudan nire) gela bat norberarena* (2022) laneko 7. atala “Gela-lagunei” eskaintzen die eta alaba bakarra den arren, hainbat ahizpa dituela aipatzen du Meabek, lau kategoriatan bereziak:

–Ahizpa adiskideak. Neure memoria osatu, eta neure izaera eta oraina interpretatzen eta eramaten laguntzen didatenak.

–Ahizpa lankideak. Langintza honetan konplize ditudan emakume idazle, editore, kritikari, ikerlari, artista, irakasle, pentsalari edo ta kazetariak.

–Ahizpa sororak. Feminismoaren sinesbideetan aurkitutako emakumeak, historian zehar patriarkatuaren interesek gure artean zabalduak lubakia lautzeko prest daudenak eta emakumeon adierazpideak fribolizatu edo gutxiesteko asmatu izan diren metodo sofistikuak bereizten dakitenak

–Ahizpa pospoloak. Beroa eman ezezik, atzamar-puntak erretzen dizkidatenak. (2022: 29-30)

Ikusten da, beraz, garrantzi handia izan dutela zenbait emakumek bere bizitzan. Sakondu dezagun berorietan.

3.3.1. Genealogia familiarra

Genealogia familiarri dagokionez, *Bitsa Eskuetan* bere hirugarren poema liburu da aipagarriena. Izan ere, hiru atalez osaturiko liburu horretan, bigarrena amari eta haren heriotzari eskaintzen dio oso-osorik. Horrez gain, aurreko bi liburuetan bezala, bere buruaren idazle eta pertsona definizioak azpimarratzen eta gorputzaren kontzientzia transgresoretik idazten jarraitu du jendaki oren kezkez. Arestian aipatu gisan, ordea, genealogia familiarren gaia jorratzen du liburu horretan, atal oso bat eskainiz bere amarekiko harre-

manari eta haren galerak ekarritako sufrimenduari. Atal horretako poemetan aipagarriena “Hobia” litzateke. Poema horretako hitzuna eta “ni poetikoa” Miren Agur Meabe beraren ama da, zeina hil ostean bere bizitzari buruz ari den hitz egiten. Meabek amak berarentzat izan duen garrantzia azpimarratzen du poema horretan, zehar bidez. Haren heriotzaren dolua hizkera eta erregistro liriko ezin finagoz tratatua ikus genezake eta *Bitsa eskuetan* liburuko atal garrantzitsua bete bazuen, 2020koan ere berriro hartuko du garrantzia. Izan ere, Meaberen genealogia pertsonalean emakumeek osaturiko unibertsoaren esperientzia gailentzen da, *Kristalezko begi bat* liburuan zabalki garatu zuen moduan, itsasoan hilabetetan egoten zen aitaren absentzia luzeez inguratua.

Meabek aldarrikatu izan du emakume batek ez duela zertan ama izan, eta bere poemetan gutxitan irakurri ahal izango dugu bere amatasunari buruzko erreferentzia zuzenik, baina biri buruz mintza gaitzek. Batetik, emakume haurdunaren pentsamendua adierazten duena:

Ni, barrurantz begira eta barrurantz berbetan.

Zu, nire sabelean,

belarria ipinita eta lo aldi berean, nire izena ikasten. (2000: 62)

Edota senarrarengandik banatzean, Joanes semeari eskainiriko “Jardin Botanique” poeman harekiko ama-ardura aitortzen du, haurraren gurasoen arteko maitasuna agortua dela aitortzean:

Ez dakit zer jardin uzten dizudan, semea. Berde kamuts nahi luke zure udaberrian.

Kristalezko negutegi honen maketa hautsiak. (2010: 38)

Amaren figura oso garrantzitsua izaten da oro har, sorleku eta babesleku izaten baita, eta maiz omenaldi eta eskaintza bereziak egiten dizkiete poetek euren amei. Esan liteke, halere, nahikoa gai konplikatu dela zenbait emakumerentzat eta horren adibide da Meabe. Amatasun eredu guztiz “emana” eta entregatuaren aurka azaltzen da modu argian *Kristalezko begi bat* liburuan, non luzaz garatzen duen ama eredu ezin maitekorragoarekiko zorraren gaia, eta, aldi berean, horrek berak amaren “bizitza bizi gabea”ren tragedia onartua, diskrezioz eramana. Berea, ordea, ez da horrelako amatasuna izango, emakume izateari uko egiten ez dion amatasuna baizik.

Bestela esanik, Milia Lasturkoaren “azpian lur hotza eta gainean harria”-ren testuartekotasunaz mintzatzean aipatu den “Hobia” poeman ageri da bere amarena bezalako amatasunaren emaitza:

Zein ote da andre jasekoaren saria? Esku zabaletan urre gorria:
bitsa eskuetan eta bits horren zauriak. (2010: 56)

3.3.2. *Genealogia poetikoa*

Genealogia familiarraz gain, genealogia poetikoak ere indar handia du Meaberen poesian, eta batez ere *Bitsa eskuetan* liburuan. Liburua ireki bezain pronto Anna Akhmatova errusiar poetari “La vie en rose” izeneko poema-atala eskaintzen dio. Horrez gain, Julia Barella, Esther Jimenez, Marina Aoiz, Ana Gorria eta Viola Fisherováren aipuak sartzen ditu liburuan zehar, guztiak emakumezko poetak. Gainera, Forugh Farrokhzad euskaratu zuen Meabek 2020an. Hori ere funtsean miresten duen emakume poeta bat da, eta bere lana euskaratzeak asko esaten du Meaberen aukera poetikoez. Horrez gain, aurrez aipaturiko nazioarteko eredueta oinarritu da maiz Meabe, besteak beste, Adrienne Rich, Audre Lorde, Alfonsina Storni, Alejandra Pizarnik, Sophia de Mello, Héléne Cixous edo Patti Smith. Azken horri dagokionez, bere poema baten iruzkinean azaltzen duenez (Erlea...), Smithek miretsi egiten omen zuen Rimbaud eta honekin izandako amets erotiko bat kontaktzen du poeman. Meabek esaterako, “Patty Smith Rimbaudekin ametsetan” poema eskaini zion (*Bitsa eskuetan* 2010: 24-25) eta hark Arthur Rimbaud poetarekin izandako amets erotikoaren “sekuela” edo jarraipena idatzi zuen, hark erabilitako poesia erlijio-soen estasia parodiatuz: “Patti ohean etzanda, iletik helduz Arthurri. Sugarra dira ilea eta biloa, o Jesus! Orratzak atzamarrak, o Jesus! Zurea naiz osorik”. Meabek bere amets propioaz hitz egiten du poeman, baina Smithen liburuko estiloan kontatuko digu bere estasi erotikoa ere. Nabarmenak dira esaldi eta irudi erotikoak poema honetan, batez ere, bi paragrafo hauetan:

Hotzikara eragin dit koilaratxoak bular artean. Kikara beroan sartu ditu berak atzamarrak, intziri bat ito du. Ezpainetan ditut orain

haren hatz luzeak. Zantar hori. Txupatu egiten dizkit belaunak bere
lixazko mihiarekin.

[...]

Marraxoaren bazka ipurmamiak. Egin dzast, dzast, dzast, eder hori,
hortxe, eman, segi holantxe, plas, plas, plas. Martiri bat bezala ireki
naiz erditik. Tarratada eta bitsa. Izerdiaren perladuria. Zeurea naiz
osorik, aleluia. Neurea zara osorik, aleluia, o Jesus! (2010: 24-25)

Poema horretan poetaren idazle autoafirmazioa, gorputzaren eta plazer
erotikoaren aldarria nahiz genealogia literarioa bateraturik islatzen dira.

Genealogiak egiterakoan, hainbat baliabideren jabe egiten dira emaku-
meak, besteak beste, mitoen berrikuspenaren jabe (Rosal 2010: 105). Balia-
bide honen helburua, literaturan edo historian zehar pertsonaia bati ezarri
zaion “signifikazioa” irauli, eta pertsonaiarekin berarekin beste istorio bat
sortzea izaten da.

Emakumeek idatzitako poesian, maiz aurki daitezke mitifikatutako pertso-
naien edota historian zehar ezagunak izan direnen berrikuspenak, gehien-
tsuenetan emakumeenak. Gehien erabili dena Ulisesen istorioko Penelope
da, zeina bere senarraren esperoan egon omen zen 20 urtez, beste ezkongaiak
engainatu eta ezetza emanez. Silvia Ugidosek, Peneloperen figura desberdin
bat marrazten du: maiteminduta egon ordez, maitasunez mozorrotutako
emakume beldurtutzat irudikatzen du, eta “gera zaitetz Ulises, izan zaitetz zerri
bat” esaten dio Circeri (“Circe esgrime un argumento” en *Las pruebas del
delito*, 1997) (Rosal 2010: 105). Maria Victoria Atenciak, bere aldetik, Lady
Godivaren inguruan poema bat sortu zuen, mitoa eraldatuz. “Godiva en Blue
Jean” izena eman zion, eta *El mundo de M.V* liburuan (1978) argitaratu zuen.
Godiva ezagun egina zen bere gainetik zegoen senarrari aurre egiteagatik eta
bere gorputz biluzia erakusteagatik. Atenciak, ordea, XX. mendeko emaku-
me moderno baten itxura ematen dio, modako arropa daramana. Itxuran
bakarrik ez, izaeran ere aldaketa bat nabari zaio Godiva berriari eta inoreki-
ko mendekotasunari uko egingo dio. (Thompson 2002).

Ikono kulturalen berrikuspen garaikide hauen helburua, emakumezkoen
inguruan egin diren irudikapen gaiztoei ikuspegi berri bat eskaintzea da.

Kontua ez da emakume hauen historia aldatzea, baizik eta historia bera gogoraraztea eta ikusgarritasuna ematea, modu originalean eta garaikidean. Adibide polita da Meaberen aitzindari izandako Amaia Lasaren *Fantasia bat* (1997) poema. Bertan euskal literaturako “Anbotoko Damia” eta greziar literaturako Safo emakumeak elkartzten ditu. Safo emakume homosexuala zela aipatzen da, eta Lasak poema horretan “Anbotoko Damia” rekin elkar-tzen du, itsasondoko harkaitz batean. Greziar mitoak dio, Safok ezinezko maitasun baten ondorioz, itsasondoko harkaitz batetik boteaz egin zuela bere buruaz beste. Miren Agur Meabek ere Saforen mito edo genealogiaren aipamena badakar “Besteak” izeneko poeman, baina ukatu egiten du haie-kiko ahaidetasunik: “Ez dut nahi Saforen kutsurik, peploen azpian muztioa miazten edo labar beltzetan heriotza limurtzen” (2010: 30).

Izan ere, *Bitsa eskuetan* liburuan, genealogia literario edo sinbolikoek leku garrantzitsua hartzen dute eta *Nola gorde errautsa kolkoan* (2020) liburuan ere bai. Lehenengoaren sarreran topatzen dugun “Definizioa” (11) poeman bertan, bere burua aurkezterakoan “Emakume kaieraduna naiz” esanez abiatzen da, eta berehala diosku “Ez naiz Wendy,/ Batzuetan hegan egin arren/ eta peterpanekin jolastea atsegin”, gisa berean “Chagallen pinturretan bizi” nahi duena dela, “edo bestela, Silvioren abestietan hil”; edota aurrera-go, “Besteak” poeman dioen moduan, bere burua beste emakume zenbaiten aurkako ispiluan ikusten du: Aurore Dupin, Mesalina, Teresa Kalkutakoa, Safo, Anbotoko Mari, Nazaretoko Maria, Magdalako Maria, Enma Bovary eta beste hainbat “beste”. Poemaren hasieratik, horiek bezalakoa izan ezina azpimarratzen du. Denek izan dute trabaren bat bizitzan emakume izate hutsagatik, eta horietako batzuek gaizki amaitu dute. “Ni poetikoak” ez du bere burua emakume hauekin alderatu nahi, hein batean, maila altuago batean kokatzen ditu euren historiagatik, eta bera oso xume sentitzen da hauen alboan. Emakume horiek guztiak ispilutzat hartzen ditu eta une oro bere burua kokatzen eta definitzen dabilela aitortzen du, baina mitifikazioe-tatik ihesi, bere natura hibridoa eta kontraesanez betea aldarrikatuz: “ni neu” kontraesankor hori autoafirmatzen du.

Nola gorde errautsa kolkoan (2020) liburuko lerro artean ere topatuko ditugu hainbat emakume izen: Lucy Westerna, Drakularen amorantea, Wendy Peter Panen laguna, izenik ez duen Yemengo neskatila bat, Ama

Birjina, Scheherezade, Bronte ahizpak... Horietako batzuk Meaberen *alter egoak* dira, besteak bere solaskideak edo mezu jasotzaile soilak. Oihana Larretxeak dioen moduan: “Denak txirikordatuz mintzatuko zaigu ahizpata-sunaz, parasitismo sentimentalaren arbuioaz, eta independentzia emozionalaz” (2020).

Amaitzeko, interesgarri da bere buruaren definizio irudien artean “uharte isila” (31) erabili izana. Izan ere, Meabek aipatzen dituen mitoen artean, Eolia irlaren legendaren berrikuspenaren bidez mintzo da maitasunaren desiraz *Bitsa eskuetan* (2010: 78) liburuko “Eolia” poeman. *Odiseako* irla mitiko bat da, izatez, Eolia. Uhartea aldakorra da, flotantea da, kokaleku finkorik gabea. Meabek olerki honetan, bere burua berdintzen du Eoliarekin, emakume kutsu sentsual bat emanez:

Mitoak dio Eolia lorez beterik zegoela.

Hostotsu irudikatzen dut uharte hori, nire pubisa lez, baina alua mehetu zait jada, bular-muturrak zurbildu. Eolia jitoan omen zebilen hara eta hona, sekula inor bertara ez itzultzeko eran.

Ni ere banaiz Eolia bat; irrikaz, ordea, aurki nazazun, betazalak argiz apaindurik, ahoa zeure gustuko esaldiz...

Poemaren amaieran, ordea, ukatu egiten du Eoliarekin duen antzekotasuna, izan ere, desamodioaren zantzuak nabari dira nonahi. Eolia ez bezala, bera ez dabil iheska:

Oker dihardut, baina, oker dihardut. Ez naiz Eolia eta ez nabil nora ezean. Zu ez zara nire fruituz elikatzen.

Zuk ibilitako urak ez dira itsaso eskerga hauek. (2010: 78)

Miren Agur Meaberen poesiagintzan guneta tematiko horiek garrantzi handia badute ere, ez dago ahanzterik bestelako gai ildo aski finkoak nabari ditzakegula bere poesian, gure lan honetan behar bezala azaldu ez ditugun arren. Horien artean bizpahiru nabarmenduko genituzke nagusitza: lehenik, auzi soziala, etorkinen, langabeen, edota herrialde azpigaratuetakoa indarkeriaren biktimen inguruko kontzientzia bizia. Bigarrenik, herri kultura eta bakegintza, sormenaz bizitzaren justifikazio gisa, erlijioaz biktinario bezala, emakumeen gizarte betebeharren kontzientziaz, amodio erromanti-

koaren kritikaz, ama-alaben arteko zaintzaz... Hirugarrenik, berriz, bizitzari, heriotzari, denborari eta bakardadeari buruzko hausnarketa ezin utzizkoa zaio Meaberi bere sorkuntza literario osoan zehar, poeta orori bezala. Orduan irekitzen da Meaberen erreferentzien mundua Anna Athmatova, Arthur Rimbaud eta Vladimir Holanen aipamenetara. Aipagarri da euskaldunen artean, Jose Luis Otamendi, Iñigo Aranbarri edo Xabier Lete agertzen direla. Azken horren poesia gai bati erantzunez osatzen du, esaterako, *Bitsa eskuetan* liburuko pasarteetako bat “Gaza grisa”, “Locus amoenus”, “Ituna”, “Piztuera” eta “Uraren estrata” (15-23) poemek osatua, Leteren hitzei erantzunez. Hark esana da “Lanbroaren beste aldean idatzirik dagoen halabehar itsua baizik ez da bizitza” (15) eta Meabek ere Leteren hizkera tonu liriko solemne bera hartzen du, bizitzaren esperientziaren ondorioa hustasuna dela aitortzeko oiartzuarrari, hark ohi zuen bezala, egunari eginiko aipamen ondo ekarriaz:

Hustasun hau ez da besterik bakoa, ez da kasuala. Ai lagunok!
 Ardo-kopa altxatzen dut
 Baratzeko hornei begira
 Eta kardu belarra bezain arina naiz sentitzen. Erreturak errautsak
utzi ditu lurrean, Haizeak bekokira dakardidan polen arrea.
 Bitsa, ez dut besterik eskuetan. (2010: 17)

4. Ondorioak

Emakumeak (poetak zein poetak izan ez) itxialdian egon dira urte luzez. Horrek idazketa intimoagoak egitera bultzatu ditu, eta gutunak, memoriak eta egunerokoak izan dira nagusi euren lanen artean. Ana Casasek (2017: 41) dio, garaiak ezberdinak izan arren, poesia garaikidean ere bizirik dirauen ezaugarri bat dela hau eta lehenengo pertsonan idazteko hautua egin izan dela. Emakumeek eroso dihardute autofikzio bidez, eta hizkera askea darabilte euren barneak husteko. Modu honetan, autorea protagonista izango da, zeina bere datu errealetan oinarrituta eraikiko duen istorioa, nahiz eta fikzio puntu bat izan. Ahalik eta subjektiboena izaten saiatuko da. (Casas 2017: 42). Itxaro Bordak ere emakume poetek beren barrendegitik idaztea berriazko erabakia izan dela iradokitzen du (2014): “Intimitatearen erabilpena,

euskaraz idazten duten emakumeentzat, bazterketaren ezpondatik beraien boza oraindik ere entzunarazteko eta aberriaren ereduaren deseraikitze baliabidea dela ematen du”. Are gehiago, “Intimitatea da hondarrean okupatzeko geratzen zaigun leku huts bakarra” (*Intimitatea, zartagailu*, 2014: 43).

Miren Agur Meaberen poesiaren azterketaren bidez, idazkera intimista duela eta intimismo hori bere testuetan bortitza, dramatikoa eta irudimentsua dela esan dezakegu. Gaiei dagokienez, bere poetika propioaz maiz idazten du, eta baita idazteak bere nortasuna eraikitze duen garrantziaz ere. Bere burua eta identitatea eraikitze baliabidetzat du idaztea, non ahots femenino intimo batek lagunduko dion horretan. Gisa honetara, aurrez plazaratu gabeko zenbait gai, ahots eta molde berri azaleratuko ditu. Emakumezkoek sortutako ahots femenino intimo horrek intimoa den gorputza izango du babesleku, eta bide batez, plazarako bidea egiteko bidelagun. Esan liteke, ez dagoela Meaberen poesia ulertzerik gorputzik ezean, hau da, berak darabilen abiapuntu nagusia gorputza izango da. Gorputzaren tratamendu moduari dagokionez, berriz, emakumearen sexualitate, erotismo eta desirek adierazpen modu aberatsa dute poeta lekeitiarraren obretan, sentsuala eta irudimentsua, eta bera izango da seguruenik euskal poesian gai hauei bide eman dien lehen poeta.

Genealogia feministaren arloan, amaren heriotzaren inguruko poematik bakarra aztertu badugu ere, egileak amaren kastaren errebindikazio nabaria egiten duela ikus genezake: haren ama eredu (bere buruaren ukapena egiten duena) eta entrega guztizkoa arbuiatzen badu ere, bere amarekiko esker sakona eta egiatzkoa aitortzen du. Genealogia poetikoari dagokionez, berriz, Anna Akhmatovatik hasi eta Patty Smitherainoko ibilbidean edota euskaratu zuen idazle persiarraren erotismo askearen desinhibizioan aukera zabala aurkitzen dugu. Meabek nazioarteko zenbait eredu izan ditu bere ibilbidean lagun, eta eragin zuzena izan du horrek bere idazketan, baina bere nortasunaren konplexutasunaren baieztapena eginez, mitoekiko genealogian kokatzeari uko egiten dio.

Laburbilduz, emakumezko poetek berrikuntza ugari ekarri dituzte poesien mundura; are gehiago, ikuspegi berri bat sortu dutela esan dezakegu. Ikus daiteke emakumeen poesia indartzen ari dela urteen joanarekin, eta

etorkizun oparoa izango duela pentsa genezake. Horren adibide da Oihana Arana (2001), idazle eta bertsolari eskoriatzarra, zeina *Lazunak Azkazaletan* (2021) lehen poesia liburua argitaratu duen eta XXI. mendeko lehen euskal poeta bilakatu den. Idazle berri hauei bidea irekitzen, ordea, lan honetan aipaturiko zenbait emakume egon dira eta euskal literaturaren kasuan, Miren Agur Meabe litzateke horren ordezkari nagusia.

Bibliografia

ALTZIBAR, X. (2008). «Bizenta Mogelen gabon kantak eta 1828ko bertsoak», *Bidebarrieta*, 19: 26-66.

ALVAREZ URIA, A. (2005). «Euskal emakume idazleen lekua literaturaren historian: Dorrearen arrakalak agerian uzten», *Jakin*, 148: 37-75. <https://www.jakin.eus/aldizkaria/artikuluak/euskal-emakume-idazleen-lekua-lite_raturaren-historian-dorrearen-arrakalak-agerian-uzten/3157> [2021/04/19]

BORDA, I. (2013). «Intimitatea, zartagailu», 452^oF (*Literaturaren teoria eta literatura konparatua aldizkaria*), 9: 42-55. <https://www.452f.com/pdf/numero09/09_452f-mono-itxaro-borda-orgnl.pdf> [2021/05/06]

———, MEABE, M. A. (2018). Elkarrizketa. Hiru Damatxo eta Islandia ekoiztetxeek sortutako #TokizKanpo izenekov saioan. <<https://www.youtube.com/watch?v=rflv8uc0GEk>> [2021/05/21]

BIDADOR, J. M. (1996). «Euzkerea aldizkariaren andrazko poeta bi: Sorne Unzueta “Utarsus” eta Pantzeska Astibia “Onintze”». *Euskaldunon Egunkaria*, 1996-10-11 eta 1996-10-18.

CASAS, A. (2017). «Punto ciego del yo: autoficción y padecimiento en Meruane, Nettel y Meabe», *Yo-grafías: autoficción en la literatura y en el cine hispánicos*, 2017, Madril, 41-54.

ETXEBARRIA, I. & KALTZAKORTA, J. (2009). *Herri Literatura*. Eusko Jaurlaritza.

GOIKOETXEA, J. (2016). Prentsaurrekoa. Lisipe bildumaren aurkezpena. <<https://www.youtube.com/watch?v=VLP5qenTqvg>> [2021/05/17]

EZKERRA, E. (2009). <http://www.basqueliterature.com/Katalogoak/egileak/meabe> [2021/10/25]

HERMOSILLA, M. A. (2011). «La poesía de mujeres en España: la búsqueda de una identidad», *Alfinge*, 23: 65-88. <<https://helvia.uco.es/xmlui/handle/10396/14010>> [2021/04/19]

KALTZAKORTA, X. (1999). «Errose Bustintza (1899-1953)», *Bidegileak* bilduma. Eusko Jaurlaritza.

KORTAZAR, J. (1995). «Euzkerea» eta «Yakintza» aldizkarietako olerkigintza. Labayru-Zornotzako Udala.

LARRETXE, O. (2020). «Nola gorde errautsa kolkoan poesia liburuarekin itxi du triptikoa Miren Agur Meabek», *Naiz*, 2020-11-20. Sarean <<https://www.naiz.eus/es/info/noticia/20201130/nola-gorde-errautsa-kolkoan-poesia-liburuarekin-itxi-du-triptikoa-miren-agur-meabek>> [2021/06/02]

MEABE, M. A. (2022). «Nola atondu (dudan nire) gela bat norberarena», *Zaldia-ri*, 11. Sarean <https://hea.eus/hea/ZALDIARRI_11.pdf> [2022/04/19]

MONTAGUT, C. (2015). *Tomar la palabra: Aproximación a la poesía escrita por mujeres*. Barcelona: UOC.

PEREZ GAZTELU, E. (2017). «Frantziska Astibia Etxegoien, Onintze, Astitxe (Gerraurreko) emakume fededun militantea», *Oarso aldizkaria*, 25, Erretereria 22-28. Sarean <https://egela.ehu.es/pluginfile.php/4096941/mod_resource/content/1/astibia.pdf> [2021/06/02]

RODRIGUEZ, E. (2019). *Idazleen gorputzak*. Lisipe, VI. lib.

ROSAL, M. (2010). «Mujer real frente a mujer soñada. Nuevas imágenes de mujeres en la poesía contemporánea», *Ámbitos*, 24: 99-108. <<https://helvia.uco.es/xmlui/handle/10396/6622>> [2021/04/19]

——— (2011). «Poesía Española escrita por mujeres a finales del siglo XX», *Itinerarios*, 13: 157-167. <<http://itinerarios.uw.edu.pl/poesia-espanola-escrita-por-mujeres-a-finales-del-siglo-xx/>> [2021/04/19]

——— (2013). «La fractura del amor romántico en la poesía escrita por mujeres», *Sociocriticism*, 28: 343-370. <<http://revues.univ-tlse2.fr/sociocriticism/index.php?id=919>> [2021/04/19]

THOMPSON, D. (2002). «Cambiar de vestuario a Lady Godiva: la revisión de mitos en la poesía española contemporánea escrita por mujeres», *Espéculo*, 22. <<https://webs.ucm.es/info/especulo/numero22/godiva.html>> [2021/04/19].

TRUEBA, V. (2009). «*El poder del cuerpo. Antología de poesía femenina contemporánea*», *Lectora*, 16: 235-237. <<https://revistes.ub.edu/index.php/lectora/article/view/7238>> [2021/04/19]

UGALDE, S. (2018). «La poesía de autoría femenina de la Transición vista a través de Los Encuentros de Mujeres Poetas (1996-2005)», *Diablotexto Digital*, 4: 149-165. <<https://ojs.uv.es/index.php/diablotexto/article/view/15338/14211>> [2021/04/19].

ZABALA, J.L. (2016). *Sautrela* (2016-05-28). Sarean <<https://www.eitb.eus/eu/telebista/programak/sautrela/bideoak/osoa/4112026/bideoa-miren-agur-meaberen-azalaren-kodea-azertu-dugu/>> [2020/05/16].

ZALDUA, I. (2005). *Poetikak & poemak* (Joseba Sarrionandia, Miren Agur Meabe, Castillo Suarez, Kirmen Uribe, Ricardo Arregi). Donostia: Erein.